

CAOS JUDAIC, D'ÓSSIP MANDELSTAM
(DINS D'EL SOROLL DEL TEMPS, FRAGMENT)

Traducció d'Arnau Barios

Un dia va venir una persona completament estranya a nosaltres, una noia d'uns quaranta anys amb un barretet vermell, amb la barbeta punxeguda i uns ulls negres enfadats. Al llegant que era originària del poble de Šiauliai, exigia que la caséssim a Petersburg. Mentre ens en desempallegàvem, va viure a casa una setmana. A estones apareixien autors errabunds: gent amb barba i faldons llargs, filòsofs talmúdics, venedors ambulants de les pròpies sentències i màximes impreses. Deixaven exemplars personals i es queixaven que els perseguien esposes malvades. Un cop o dos a la vida em van dur a la sinagoga com si fos a un concert, amb grans preparatius, gairebé comprant els bitllets a la revenda, i en tornava amb un mareig feixuc d'allò que hi havia vist i sentit. A Petersburg hi ha call jueu: comença justament d'esquena al teatre Mariinski, on els revenedors es congelen; darrere de l'àngel presidiari del Castell Litovski,¹²⁴ cremat en la revolució. Allà, al barri Torgovi, topem rètols jueus amb el toro i la vaca, dones amb cabells postissos que els surten de sota el mocador i vells experimentats i canallers que caminen a passes curtes i duen levites fins a terra. La sinagoga, amb les seves gorres còniques i esferes cebàcies, com una opulenta figuera estranya, es perd entre edificis miserables. Boines de vellut amb pompons, acòlits i cantors exhaustos, raïms de les menoràs, mitres altes de vellut. El vaixell jueu, ressonant amb cors de contralt, amb commovedores veus infantils, navega a tota vela, migpartit per alguna antiga tempesta en la part dels homes i la de les dones. Esgarriat entre els cors femenins, m'esmunyia com un pispa,

¹²⁴El Castell Litovski, que va cremar durant la revolució de febrer, servia de presó i tenia, a dalt del pòrtic, dos àngels sostenint una creu, un de situat més alt que l'altre (N. del T.).

amagant-me rere els cabirons. El hazan, com Samsó el forçut, destruïa l'edifici lleoní, li responien les mitres de vellut i un equilibri meravellós de vocals i consonants, en paraules ben articulades, conferia una força indestructible als cànctics. Quina ofensa, però, el discurs groller, tot i que instruït, del rabí; que vulgar quan pronuncia «sa majestat l'Emperador», que vulgar tot el que diu! I, de sobte, dos senyors amb barret de copa, molt ben vestits, llustrosos de riquesa, amb elegància de gent mundana en els moviments, toquen el llibre pesant, surten del cercle i, per encàrrec de tots, amb l'autorització de tots, acompleixen alguna cosa honorable i la més important. «¿Qui és?» «El baró Ginzburg.» «¿I aquest?» «En Warszawski.»

De petit no sentia gens el dialecte, va ser tan sols després que m'arribaria aquesta parla amb cantarella, sempre sorpresa i decebuda, interrogativa, amb accents marcats per semitons. La parla del pare i la de la mare, ¿no és de la fusió d'aquestes dues parles que es nodreix durant tota la llarga vida la nostra llengua, no són elles les que en componen el caràcter? La parla de la mare: clara i sonora, sense la mínima impuresa forana, amb les vocals una mica amples i massa obertes, la parla literària de Rússia; el lèxic és pobre i comprimit, els girs monòtons, però és una llengua, i té alguna cosa d'arrelada i convençuda. A la mare li agradava parlar i l'alegraven l'arrel i el so d'una parla russa empobrida per l'ús culte. ¿Que potser no era la primera de la nissaga que atenyia els sons clars i nets del rus? El pare no tenia llengua, era un quequeig i una mudesa. ¿La parla russa d'un jueu polonès? No. ¿La parla d'un jueu alemany? Tampoc. ¿Potser és un accent especial de Curlàndia? No en sé de cap. Una llengua absolutament abstracta, inventada, la parla afectada i retorçada d'un autodidacte, on els mots corrents s'entrellacen amb antics termes filosòfics de Herder, Leibniz i Spinoza, la sintaxi capriciosa d'un talmudista, una frase artificial, no sempre acabada de pronunciar; era el que vulgheu, però no una llengua, fos en rus o fos en alemany.

En essència, el pare em va transportar en un segle del tot estrany i en un ambient allunyat, però de cap manera jueu. Era, si voleu, el més pur segle divuit o fins i tot disset d'un gueto il·lustrat en algun lloc d'Hamburg. Han eliminat del tot els interessos religiosos. La filosofia il·lustrada s'ha transformat en un panteisme talmúdic enrevessat. Per allà a prop Spinoza cria en un pot les seves aranyes. Es presenten Rousseau i el seu home natural. Tot és en extrem abstracte, enrevessat i esquemàtic. Un noi de catorze anys, a qui volien fer rabí i prohibien llegir llibres seculars, se'n va a Berlín, fa cap a una escola talmúdica superior, on s'han reunit tot de joves com ell, tossuts, assenyats i aspirants a genis de llogarrets petits; en lloc del Talmud, llegeix Schiller i, fixeuvos-hi bé, el llegeix com una novetat; després d'aguantar una mica, torna d'aquesta estranya universitat al món bullent dels anys setanta, per recordar la lleteria conspiradora al carrer Karavànaia, des d'on van posar la mina sota el

tsar Alexandre,¹²⁵ i, tant al taller de guants com a la fàbrica de pells, predica els ideals filosòfics del divuit a clients galta-plens i sorpresos.

Quan em van dur a la ciutat de Riga, a cals padrins, jo m'hi oposava i gairebé vaig plorar. Em semblava que em duïen a la pàtria de la filosofia incomprendible del pare. Es va posar en marxa l'artilleria de caps, de cistells amb cadenats penjants, l'inflat, incòmode equipatge domèstic. Sobre les coses d'hivern, hi escampaven la sal grossa de la naftalina. Les butaques, com cavalls blancs, es cobrien amb l'arnès de les fundes. Em semblaven poc feliços, els preparatius per al viatge al litoral de Riga. Jo aplegava claus, llavors: un absurdíssim rampell col·leccionador. Esbarriava els munts de claus, com un cavaller avar,¹²⁶ i m'alegrava que la meua riquesa espinosa creixés. Els va venir de prendre'm els claus per picar l'embalatge.

El camí va ser inquiet. De nit, a Tartu, unes corals que tornaven d'un gran festival de cant van assaltar amb cançons estonianes el vagó fosc. Els estonians picaven de peus i volien forçar la porta. Feia molta por.

El padrí era un vell d'ulls blaus, amb la quipà cobrint-li mig front, de trets seriosos i una mica imposants, com solen els jueus molt respectables; somreïa, s'alegrava, volia ser afectuós i no podia; les espesses celles s'arrufaven. Em va voler prendre en braços, jo gairebé em vaig posar a plorar. La padrina, bona dona, amb una perruca negra damunt dels cabells blancs i una esclavina estampada de floretes grogues, caminava xino-xano per les posts que cruïxen i sempre oferia de menjar.

Preguntava: «¿Heu menjat? ¿Heu menjat?», l'única frase que sabia en rus. Però no em van agradar, a mi, els dolços especiats dels ancians, el gust de l'ametlla amarga. Els pares se n'havien anat a ciutat. El padrí apesarat i la padrina trista, agitada, provaven de parlar i només s'estarrufaven com vells ocells ofesos. Jo maldava per explicar-los que volia la mama; ells no m'entenien. Llavors, amb els dits sobre la taula, vaig reproduir el meu desig de marxar movent com passos l'índex i el dit del mig.

De sobte, el padrí va treure de la calaixera un mocador de seda negre i groc, me'l va tirar a les espatlles i em va fer repetir després d'ell unes paraules compostes de sorolls desconeguts; insatisfet, però, del meu barboteig, s'enfadava, movia el cap desaprovant. Em costava respirar i tenia por. No recordo com la mare va venir a temps de socórrer'm.

125Referència als moviments revolucionaris dels anys 1870-80 a Rússia i a l'assassinat del tsar Alexandre II en un atemptat, el març de 1881 (N. del T.).

126Al·lusió a la petita obra de teatre de Puixkin *El cavaller avar* (N. del T.).

El pare parlava sovint de l'honradesa del padrí com d'una elevada qualitat espiritual. Per a un jueu, l'honradesa és saviesa i gairebé santedat. Com més enllà anem per aquestes generacions de vells d'ulls blaus, més honrats i severos són. El repadrí Benjamin un cop va dir: «Abandono el negoci i el comerç, no em calen més diners.» En va tenir prou exactament fins al dia mateix que va morir: no va deixar ni un cèntim.

Els articles d'aquest número 3 de la revista *Veus baixes*,
publicats al març de 2015,
amb ISSN 2254-5336,
es publiquen amb llicència Creative Commons:
se n'autoritza la reproducció sempre que se'n citi l'autor,
que sigui sense propòsits comercials
i que no se'n facin elaboracions derivades

